

2008 KÜRESEL MALİ KRİZİNİN VERGİ SİSTEMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Musa GÖK²⁸

Arş. Gör. Sevda AKAR²⁹

ÖZET

İpotekli konut (Subprime mortgage) kredilerine bağlı bir uluslararası bankacılık krizi olarak 2008 yılında başlayan küresel kriz, 1929 depresyonundan sonra ortaya çıkan en önemli küresel mali kriz olarak değerlendirilmektedir. Krizin ekonomik göstergelerine bakıldığında; ekonomilerde düşen büyüme hızları, toplam talep yetersizliği, enerji ve gıda fiyatlarının yükselmesi sonucunda artan enflasyonist eğilimlerin öne çıktığı ve ekonomilerin durgunluğa sürüklendiği görülmektedir. Söz konusu kriz özellikle gelişmiş ülkelerde; azalan vergi gelirleri, artan borçlanma ve kamu harcamaları süreciyle mali disiplin ve bütçe dengelerini altüst etmiştir. Doğal olarak, kriz küresel düzeyde olduğu gibi Avrupa Birliği kamu maliyesi uygulamalarının boyutunu ve içeriğini de önemli ölçüde etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Ekonomik krizin en önemli etkisinin ise kamu harcamaları, vergiler ve devlet borçlanmasını içeren bütçe yapıları ve mali sistemleri üzerinde olduğu görülmektedir. Öte yandan kriz birçok boyutuyla vergi sistemleriyle hem nedensellik boyutunda hem de sonucu olarak etkileşim içinde olmuştur. Bu çalışmada vergi sistemleri, vergi politikaları ve mali kriz arasındaki etkileşimler ile bu tür krizlerin önlenmesine yönelik vergi sistemlerinde öne çıkan gelecekteki seçenek ve eğilimler mevcut kanıtlar çerçevesinde Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye bağlamında incelenmektedir.

²⁸ Balıkesir Üniversitesi Bandırma İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, E-posta: musagok@balikesir.edu.tr

²⁹ Balıkesir Üniversitesi Bandırma İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, E-posta: sevda@balikesir.edu.tr

1. GİRİŞ

2008 yılında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de Lehman Brothers'ın iflâsıyla ortaya çıkan küresel kriz kısa sürede yayılarak, mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Dünya ekonomilerinde küresel krize ilk müdahale Merkez Bankalarının uyguladığı para politikası olmuştur. Bu kapsamda, Merkez Bankaları hızlı bir biçimde piyasalara likiditeyi artırıcı müdahalede bulunmuş ve faiz oranlarını düşürmüştür.

Para piyasasında likidite sorununun çözümü ve koordinasyonun sağlanabilmesine yönelik olarak; Federal Rezerv 64 milyar ABD Dolar, Avrupa Birliği Merkez Bankası 229 milyar Avro ve Japon Merkez Bankası 1 trilyon Japon Yeni piyasalara para enjekte etmiştir (Hemmelgan ve Nicodeme, 2010: 18). Buna ek olarak hükümetler krizin ortalarına doğru da tüm finansal sistemin çökmesinin ve banka iflâslarının önlenmesine yönelik olarak piyasalara müdahale etmiştir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri bankalarının yükümlülüklerinin garantiye alınması, varlık değerlerinin korunması ve likidite sorunlarının çözülmesine yönelik olarak GSYİH'nin %43,6'sını bu amaçlar için taahhüt etmişlerdir (European Commission, 2009a: 44). ABD hükümeti ise 2008 yılında yürürlüğe giren Acil Ekonomik İstikrar Yasası ile mortgage-destekli varlıkların teminatlı borç yükümlülüklerini ve finansal kurumların imtiyazlı hisse senetlerini satın alabilmek için Hazine'ye 700 milyar ABD doları destek sağlamıştır (Hemmelgan ve Nicodeme, 2010: 18).

Küresel ekonomik kriz, ülkelerin finans sektörünü etkilemesinin yanı sıra, kamu maliyelerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Hükümetler finansal sektörlerle doğrudan mali destek sağlamış ve vergi sistemlerinde ihtiyari mali politikalara ağırlık vermişlerdir. Alınan bu mali önlemler krizin küresel ekonomi üzerindeki etkisini azaltmış olmakla birlikte, aynı zamanda özellikle gelişmiş ülkelerin mali sistemlerinde bozulmaya da yol açmıştır. Kriz sürecinde kamu borçları ve koşullu yükümlülükler, II. Dünya savaşının sona ermesinden bu yana ölçek ve yayılma bakımından daha önce hiç görülmemiş düzeye ulaşmıştır (A Staff Team From The Fiscal Affairs Department, 2009: 5).

Ülkeler kamu borçları ve koşullu yükümlülükleri azaltabilmek amacıyla da vergi sistemlerinde geniş boyutlu düzenlemelere gitmişlerdir. Çalışma kısaca şöyle organize edilmiştir: Birinci kısımda küresel kriz ve vergi sistemleri ele alınmış, ikinci kısımda küresel krizin Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan vergi sistemlerine etkisi ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Üçüncü kısımda küresel krizin Türkiye'de vergi sistemlerine etkisi incelenerek, Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslanmıştır. Son kısımda ise küresel krizden sonra vergi sistemlerinde öne çıkan son eğilimler tartışılmıştır.

2. KÜRESEL KRİZ VE VERGİ SİSTEMİ

Küresel anlamda 2007–2008 döneminde ortaya çıkan finansal dalgalanmanın kaynağı ABD’de 2007 yılı Ağustos ayında başlayan mortgage krizidir. Piyasa yapısı, denetim eksiklikleri ve bu süreçte izlenen politikalar sonuçta öngörülemeyen olumsuzluklara neden olmuştur (Tong ve Wei, 2008: 9). ABD’de 2007 yılında konut piyasasında başlayan çöküntü finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlığa neden olmuş ve daha sonrada likidite krizine dönüşerek, dalga dalga küresel alana yayılarak krizin zeminini oluşturmuştur. Bu krizin köklerinde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatmakla beraber, esas itibarıyla mortgage kredilerinin değil, ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir kriz olarak tanımlanmaktadır (Demir vd.,2008: 25).

2007 yılı ortalarında ABD emlak piyasalarında ortaya çıkan kriz; para ve sermaye piyasalarına yayılarak, başta gelişmiş ülke piyasaları olmak üzere birçok piyasayı etkisi altına almıştır. Kriz, yarattığı yoğun belirsizlik ile hane halkı, firma ve finansal aracı kurum bilançoları üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle tüm piyasaları etkileyen büyük bir krize dönüşmüştür (Öztürk ve Sözdemir, 2011: 21). 2008 küresel krizinin bütün öteki krizlerden farkı ise, bu krizin tam anlamıyla küresel düzeyde bulunması ve hemen hemen bütün ülkeleri etkilemiş olmasıdır (Eğilmez, 2010: 69).

Küresel ekonomik kriz ülkelerin finans sektörünü etkilemesi yanı sıra kamu maliyelerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Hükümetler finansal sektörlere doğrudan mali destek sağlamış ve ihtiyari maliye politikası önlemlerini ve mali teşvikleri yoğun bir biçimde kullanmışlardır. Bu önlemler krizin küresel ekonomi üzerindeki etkisini azaltmıştır. Ancak, aynı zamanda da özellikle gelişmiş ülkelerde kamu maliyesinde bozulmalara da yol açmıştır. Bu sıkıntılı mali görünüm, borç ödeme gücü sorunlarına daneden olmuştur. Hükümetlerin küresel krize karşı stratejilerini borç ödeme riski olmadığını garanti edecek şekilde netleştirmelerini gerektirmiştir. Böyle bir strateji belirlenirken dört bileşen önemli olmuştur. Bunlar (A Staff Team From The Fiscal Affairs Department, 2009: 6);

- Bütçe açıkları üzerinde kalıcı etkisi olmayan mali önlemler paketi,
- Belirli politika ve kurumsal anlaşmalarla desteklenen orta vadeli mali çerçeve,
- Büyüme arttıracak yapısal reformların uygulanması,
- Demografik baskı altındaki ülkelerin sağlık ve emeklilik reformlarında şeffaf stratejilere kesin bağlılığıdır.

Önerilen bu formüller yeni olmamakla beraber, krizin neden olduğu durgunluğu azaltmakta ve ülkelerin malî görünümünü kuvvetlendirmektedir. Bu formüllerin uygulanmaması ise ülkelerin zayıf bir kamu maliyesine sahip olmasına ve durgunluk maliyetini önemli ölçüde arttırmaya neden olabilmektedir. Bu süreçte küresel malî önlemler ve vergi teşvikleri; toplam talep ve istihdamın artırılmasında, ekonomik büyümenin yeniden istikrara kavuşturulmasında önemli rol oynamıştır. Çok sayıdaki malî önlemlerin ve vergi teşvik uygulamalarının yanı sıra, ülkelerin uzun dönemli mali disipline bağlı kalmaları da oldukça önemlidir. Eğer, uzun dönemli mali disiplin sağlanamazsa, genişletici mali önlemler uzun dönemde GSYİH üzerindeki olumlu etkileri yok edebilmektedir.

3. KÜRESEL KRİZİN AB VERGİ SİSTEMLERİNE ETKİSİ

2008 yılı Eylül ayında, ABD'nin dördüncü en büyük yatırım bankası olan Lehman Brothers'ın iflâs etmesiyle patlak veren kriz kısa sürede tüm dünyaya yayılarak, küresel çapta bir mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Krizin olumsuz etkileri AB ülkelerinde de ciddi boyutlarda hissedilmiş ve Avro Alanı 2009 yılında % 4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel kriz, AB ülkelerinde kamu açıklarının ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve birçok üye ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine neden olmuştur. Nitekim 2006 yılında 7,1 trilyon Avro olan AB hükümetlerinin borç yükü, 2009 yılı sonunda kurtarma paketlerinin de devreye girmesiyle 8,6 trilyon Avro'ya yükselmiştir (ABGS, 2011: 2).

Zai (2012)'e göre; 2008 yılında ortaya çıkan küresel krize yönelik geliştirilecek politikalar hem cari krizle mücadeleye hem de dünya ekonomilerindeki genel sorunların çözümüne bir fırsat sunabilir. Bilindiği üzere, 2008 başlangıcında birçok AB ülkesinde maliye politikası uygulamalarında belirsizlikler söz konusu olmuştur. Bu durum 2009'a kadar devam etmiş, AB ülkelerinde bütçe açıkları GSYİH'nin %6,8'ine ulaşmıştır. 2011 tarihinden beri AB üye ülkeleri bütçe açığını %3 seviyesine indirmek için Konsey'den tavsiyeler almıştır. Ülkeler krizden çıkış ve Konsey tavsiyeleri üzerine uyguladıkları vergi indirimleri, özellikle yatırımların teşvik edilmesi ve işsizliğin azaltılması üzerine kurulmuştur.

Finansal krizin ortaya çıkması üzerine kriz vergi sistemlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Krizin etkilediği en önemli vergi sistemi bileşenleri şöyledir: Firmaların borç finansmanına yönelik vergi tercihi, finansal kurumların ve sermaye geliri kazançlarının vergilendirilmesidir. Ayrıca, vergi teşvikleri ekonomik ajanların davranışlarını değiştirebildiği için, kriz dönemlerinde özel bir önem de kazanmaktadır (Blechova, 2011: 59).

Küresel kriz hızlı bir biçimde AB vergi sistemlerini etkilemiş ve bu etki hem kısa dönemde hem de uzun dönemde devam etme eğiliminde olmuştur. Vergi politikası özellikle kısa dönemde vergi muafiyet ve indirimler yoluyla toplam talebi canlandırarak krizin reel ekonomi üzerindeki etkisini gidermeye yönelik olarak yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Orta ve uzun vadede ise vergi politikasının temel amacı, mali konsolidasyonun sağlanabilmesi amacıyla vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik olmuştur (Zipfel, 2007: 9). Diğer bir ifadeyle, AB genelinde küresel kriz döneminde uygulanan reformlar ve vergi politikaları esas olarak vergi koordinasyonunda sürdürülebilir büyümeyi desteklemeyi ve kamu maliyesini kriz öncesi döneme getirmeyi amaçlamaktadır.

3.1. Vergi Yapısına ve Bileşimine Etkisi

Birçok ekonomist küresel krizle birlikte gelişmiş ülkelerdeki mevcut vergi bileşenlerinin değişiminin gerekliliği (özellikle AB genelinde) konusunda görüş birliğine varmıştır. Bu fikir özellikle Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) tarafından da önerilmiştir (OECD, 2010: 10). Ayrıca, bu değişim isteği Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) ve Avrupa Komisyonu tarafından yaygın olarak dile getirilmiş ve desteklenmiştir (AB Komisyonu, 2010b: 40; IMF, 2010; Arnold, 2008; Johanssonvd., 2008: 7). Önerilen vergi bileşimi değişikliğinin tümü; başta eşitlik olmak üzere iyi bir vergi sisteminde bulunması gereken bazı nitelikleri ihmal ederek, daha çok vergilerin etkinlik ve verimliliğini artırılmasına odaklanmıştır (Bernardi, 2011: 15).

AB'de vergi bileşimindeki tek fark vergi düzeyi olmayıp, vergi yapıları da oldukça farklılık göstermektedir. Çoğu AB-15 (2004 yılından önce AB üye olan ülkeler) üyesi ülkede toplam vergi gelirleri içinde dolaylı ve dolaysız vergiler ile sosyal güvenlik kesintilerinden elde edilen gelirler

benzer yükseklikte iken Malta hariç, diğer ülkelerde dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki ağırlığı daha azdır. Toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payının en az olduğu ülkeler sırasıyla Litvanya (%17,4), Bulgaristan (%18,8), Slovakya (%19,1) ve Estonya (%19,9)'dır. Bu ülkelerin tamamının düz oranlı vergi sistemi uygulamasına geçmeleri büyük ölçüde dolaysız vergi oranlarını azaltmıştır. AB – 15 ülkeleri arasında da önemli ölçüde farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin Birleşik Krallık ve İskandinav ülkelerinde toplam vergi gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin payı oldukça yüksektir. Danimarka ve İsveç'te ise toplam vergi gelirleri içerisinde sosyal güvenlik katkıları düşük bir paya sahiptir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2012: 20).

Tablo 1; Avrupa Birliği ülkelerinde 2007 – 2010 döneminde dolaylı ve dolaysız vergileri, toplam vergi gelirlerini, sosyal kesintileriyle toplam mali gelirlerinin GSYİH içindeki payını Avro cinsinden tutar olarak göstermektedir. Tablo 1'e göre; dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri özellikle krizin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin yoğun olarak yaşandığı 2009 yılında önemli ölçüde azalmış, 2010 yılında ise hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir.

Tablo 1: Avrupa Birliği (27) Ülkelerinde 2007 – 2010 Döneminde Mali Gelirler (Milyar Avro Miktar ve GSYİH %)

	2007		2008		2009		2010	
	Miktar	%GSYİH	Miktar	%GSYİH	Miktar	%GSYİH	Miktar	%GSYİH
Dolaysız Vergiler	1696	13,7	1695	13,6	1484	12,6	1511	12,3
Dolaylı Vergiler	1670	13,5	1631	13,1	1518	12,9	1619	13,2
Toplam Vergi Gelirleri	3366	27,2	3326	26,6	3002	25,5	3130	25,6
Sosyal Kesintiler	1544	12,5	1587	12,7	1541	13,1	1580	12,9
Toplam Mali Gelirler	49103	39,6	4913	39,3	4553	38,6	4710	38,5
GSYİH	12396		12494		11784		12248	

Kaynak:Bernardi, L., (2011), "Economic Crisis and Taxation in Europe", *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*,No. 31007, 652, ss. 3.

Tablo 2 ise AB ülkelerinde 2008 – 2010 döneminde mali gelirlerdeki yıllık % değişim oranlarını yansıtmaktadır. Tablo, küresel krizde AB ülkelerinin uyguladığı vergi politikalarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre, küresel krizin yaşandığı 2008 yılında dolaylı ve dolaysız vergilerde azalma gözlenmiştir. Ancak, küresel krizin etkilerinin daha fazla hissedildiği 2009 yılında, dolaysız vergilerde yaşanan azalma, dolaylı vergilerin artırılmasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Ücret ödemeleri (wage bill) ile yakından ilgili olan sosyal güvenlik kesintileri konjonktüre daha az duyarlıdır. Sosyal güvenlik kesintileri ise 2009 yılında çoğu üye ülkenin yasal oranları arttırması nedeniyle, artış göstermiştir. Bununla birlikte 2009 yılında yaşanan istihdam kaybı çıktıya nazaran daha ılımlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu durum ücret ödemelerinin GSYİH içindeki payında artışa neden olmuş ve hatta bazı sosyal güvenlik kesintilerini telafi etmiştir. 2010 yılında ise bu vergide azalış kaydedilmiştir. Ayrıca, 2010 yılında dolaylı ve dolaysız vergilerde artış yaşanması, küresel krizin neden olduğu olumsuz etkilerin azaldığını göstermektedir.

Tablo 2: Avrupa Birliği (27) Ülkelerinde 2008 – 2010 Döneminde Mali Gelirlerin Yıllık % Değişim Oranları

	2008	2009	2010
	%değişim	%değişim	%değişim
Dolaysız Vergiler	-0,1	-12,4	1,8
Dolaylı Vergiler	-2,3	-6,9	6,6
Toplam Vergi Gelirleri	-1,2	-9,7	4,3
Sosyal Kesintiler	2,8	-2,9	2,5
Toplam Mali Gelirler	0,1	-7,3	3,4
GSYİH	0,8	-5,7	3,9

Kaynak: Bernardi, L., (2011), “Economic Crisis and Taxation in Europe”, *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*, No. 31007, 652, ss. 3.

Bununla birlikte bazı üye ülkelerin mali gelirlerinde meydana gelen değişime ayrı ayrı bakıldığında küresel krizden önemli ölçüde etkilendikleri görülebilmektedir. Bu ülkelerden biri olan İspanya'nın dolaylı vergilerde (GSYİH'nin % olarak) 2008 yılında %10,1, 2009 yılında %9,1 ve 2010 yılında %10,6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Dolaysız vergilerde 2008 yılı %11,2 iken, 2009 yılında bu oran %10,1 olarak azalmış ve 2010 yılında da % 9,9 olarak gerçekleşmiştir. Sosyal kesintiler ise 2008 yılı %12,3 olarak gerçekleşmiş, 2009 yılında bu oran artarak %12,4 olmuş ve 2010 yılında %12,3'e gerilemiştir. Toplamda bu üç verginin gelişimi, 2008 yılı %33,0, 2009 yılı %30,7 ve 2010 yılı %31,9 olarak kaydedilmiştir. Yunanistan'da dolaylı vergiler 2008 yılında %12,7 düzeyimde olmuş, 2009 yılında %11,5'e düşmüş ve 2010 yılında %12,3'e yükselmiştir. Dolaysız vergiler 2008 yılında %8,3, 2009 yılında %8,5 ve 2010 yılında %7,8 olarak gerçekleşmiştir. Sosyal kesintiler, 2008 yılında %11,2, 2009 yılında %10,4 ve 2010 yılında artarak %10,9 düzeyinde kalmıştır. Yunanistan'da toplamda bu üç verginin gelişimi, 2008 yılı %32,2 olmuş, 2009 yılında %30,5'e gerilemiş ve 2010 yılında %31,0 olarak artış kaydetmiştir. İrlanda da ise dolaylı vergilerde 2008 yılında %12,6, 2009 yılında %11,5 ve 2010 yılında %11,7 olarak gerçekleşmiştir. Dolaysız vergiler 2008 yılında %11,7, 2009 yılında azalarak %10,8 ve 2010 yılında %10,7 olmuştur. Sosyal kesintiler ise 2008 yılında %5,4, 2009 yılında artarak %5,8 olmuş ve 2010 yılında aynı düzeyde kalmıştır. İrlanda'da toplamda bu üç verginin gelişimi, 2008 yılında %29,6, 2009 yılında azalarak %28,2 ve 2010 yılında aynı seviyede kalarak %28,2 olmuştur (European Commission, 2012: 152).

Toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergi paylarının nispeten oldukça yüksek olduğu ülkeler arasında İskandinav ülkeleri ve Birleşik Krallık bulunmaktadır. Danimarka'da, İsveç'te ve Birleşik Krallık 'ta, sosyal güvenlik kesintilerinin payı nispeten daha azdır. Danimarka'da sosyal güvenlik kesintilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının oldukça düşük olmasının temel nedeni, sosyal refah harcamalarının çoğunlukla genel vergi gelirleriyle finanse edilmesidir. Bu durum AB ülkeleri içinde Danimarka'nın en yüksek vergi oranına ve en yüksek dolaysız vergi oranlarına sahip olmasının nedenlerine de açıklık getirmektedir. Almanya ve Fransa ise yüksek sosyal güvenlik payları ve daha düşük dolaysız vergi oranları ile Danimarka'nın tersi bir durumu ifade etmektedir.

Üye ülkelerin vergi yapıları incelendiğinde; ortalama olarak neredeyse toplam vergi gelirlerinin yarısının istihdam üzerinden alınan vergilerden ve yaklaşık 1/3'ü tüketim vergilerinden ve yaklaşık 1/5'i sermaye vergilerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte, Yeni Üye-12 (New Member States-12) ülkelerinde (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya) tüketim vergilerinin yüksek bir paya sahip olduğu görülmektedir. Yeni Üye-12'de, nihaî iç tüketimin GSYİH içindeki genişliği ayrı tutulduğunda, emek gelirleri düşük oranda vergilendirilmekte ve vergi sisteminde tüketim vergilerinin payı artma

eğilimi göstermektedir. Ayrıca, bu ülke ekonomilerinin vergi sistemlerinde, tüketim vergilerinin önemli bir kısmını enerji yoğunluklu ve petrol ürünleri üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır.

3.2. Vergi Tarife, Oran ve Gelirlerine Etkisi

Çeşitli ülkelerin önceki reform uygulamaları dikkate alındığında; kişisel gelir vergisinin vergi sistemindeki ağırlığının azaltılmasının, rekabetçi piyasalarda emek arz ve talebi üzerindeki bozucu etkisinin azalttığı yönünde önemli kanıtlar olduğu belirtilmektedir (Bernardi, 2011: 15). Resesyonun büyüklüğü dikkate alındığında büyüme dostu vergilerin analiz edilmesi özellikle önemlidir. Konsey tavsiyeleri ve 2012 Yıllık Büyüme Anketlerine göre; vergi yükünün istihdam üzerinden, tüketim ve servet vergilerine kaydırılmasının, işsizliğin önlenmesinde anahtar rol oynayacağı belirtilmektedir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2012: 19–21).

Diğer ülkelerle kıyaslandığında, AB ülkelerin ortalama vergi düzeyleri oldukça yüksek olmasına rağmen, üye ülkeler arasında da oldukça yüksek farklar bulunmaktadır. Örneğin 2010 yılı itibarıyla toplam vergi yükü Litvanya’da %27,1 düzeyinde iken Danimarka’da bu oran %47,6 düzeyindedir. Diğer bir ifadeyle bu iki üye devlet arasındaki toplam vergi yükü farkı (en yüksek toplam vergi yükü ile en düşük toplam vergi yükü arasındaki fark) yaklaşık 20 puandır. Toplam vergi yükü, İtalya hariç bütün ülkelerde 2000 yılında ortalamanın üzerinde gerçekleşmiş, 2000–2010 döneminde ise azalmıştır. Bu duruma İsveç’in ve Finlândiya’nın 2000 yılından 2010 yılına kadar toplam vergi yüklerini sırayla 5,6 ve 5,1’e düzeyine azaltmaları örnek gösterilebilir.

Tablo 3, Avrupa Birliği ülkelerinde 2009–2010 döneminde küresel krize karşı uygulanan vergisel önlemleri göstermektedir. Söz konusu önlemler esas olarak; kurumlar vergisi, kişisel gelir vergisi, sosyal güvenlik kesintileri, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi vergilerin oran, içerik ve bileşimleriyle ilgili konuları kapsamaktadır. Tablo 3’te görüldüğü üzere üye ülkelerde yeknesak bir uygulamaya gidilmemiş; bazı üye ülkeler yasal vergi oranlarını artırmış, bazıları ise azaltmıştır. Üye ülkelerin vergi oranlarına yönelik tutumları değerlendirildiğinde; genellikle kurumlar ve kişisel gelir vergilerinin oran azaltılmasına, katma değer vergisi, sosyal güvenlik kesintisi ve özel tüketim vergisinde ise oran artışına gittikleri görülmektedir. Bazı üye ülkeler ise vergi bileşimlerini oluşturan vergi türleri üzerinde yapısal reformlar gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 3: Avrupa Birliği–27 Ülkelerinde Vergi Önlemleri (2009 – 2010)

		Yasal oran	Vergi tabanında yapısal düzenlemeler/Özel vergi rejimi uygulamaları
Kurumlar Vergisi	Artış	Litvanya, Macaristan, Portekiz	Belçika, Bulgaristan, İrlanda, Yunanistan, İtalya, Litvanya, Macaristan
	Azalış	Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Lüksemburg, Slovenya, İsveç, Litvanya	Avusturya, Almanya, İspanya, İtalya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Hollânda, Portekiz, Polonya, Romanya, İsveç, Slovakya, Birleşik Krallık
Kişisel Gelir Vergisi	Artış	Yunanistan, İrlanda, Fransa, Letonya,	Danimarka, Estonya, Yunanistan, İspanya,

	Azalış	Portekiz, Slovenya, Birleşik Krallık Avusturya, Almanya, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Romanya	İrlanda, Macaristan, Letonya, Litvanya, Portekiz Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Almanya, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Macaristan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İsveç
Sosyal Güvenlik Kesintileri	Artış	Güney Kıbrıs, Estonya, Macaristan, Portekiz, Romanya, Slovakya, Finlandiya	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya
	Azalış	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya, İsveç	Finlandiya
Katma Değer Vergisi	Artış	Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, İspanya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Finlandiya	Estonya, Letonya, Litvanya
	Azalış	İrlanda, Finlandiya, Birleşik Krallık	Belçika, Almanya, Güney Kıbrıs, Fransa, Litvanya, Malta, Macaristan, Hollanda, Romanya, Slovenya, Finlandiya
Özel Tüketim Vergileri	Artış	Bulgaristan, Danimarka, Estonya, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Macaristan, Letonya, Litvanya, Portekiz, Polonya, Romanya, Slovenya, Finlandiya	Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, Letonya
	Azalış	İtalya, Litvanya, Polonya, Slovakya	Bulgaristan

Not: Özel vergi rejimleri: Vergi tabanına, vergi yükümlüsüne ve vergi tarifelerine yönelik olarak uygulanan özgün düzenlemelerdir. Örneğin, kurumlar vergisinde yapılan yatırım indirimi, amortisman indirimi uygulamaları ve gelir vergisi tarifesinde marjinal vergi oranını etkileyen düzenlemeler özel vergi rejimlerine örnek gösterilebilir.

Kaynak: AB Komisyonu, 2010, “Monitoring Tax Revenues and Tax Reforms in EU Member States 2010: Tax Policy After the Crisis”, Working Paper, No. 24.ss. 28.

Tablo 4 ise AB ülkelerinde kriz sonrası 2011–2012 döneminde vergi önlemlerinde meydana gelen değişimleri göstermektedir. Krizin etkilerinin hafiflediği bu dönemde de ülkelerin özellikle tüketim vergilerini artırmaya yönelik yeknesak tutumlarının devam ettiği görülmektedir. Ancak, bazı ülkelerin bu dönemde gelir vergileri ile sosyal güvenlik kesintilerinde artışlar yaptığı da anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Avrupa Birliği 27 Ülkelerinde 2011 – 2012 Döneminde Vergi Önlemleri

		Yasal Oran	Vergi tabanında yapısal düzenlemeler/Özel vergi rejimi uygulamaları
Kişisel Gelir Vergisi	Artış	Belçika, Danimarka, Güney Kıbrıs, Finlandiya, Yunanistan, İspanya, İrlanda, İtalya, Lüksemburg*, Hollanda, Portekiz	Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti*, Danimarka, İspanya**, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, Birleşik Krallık
	Azalış	Finlandiya, Macaristan, Letonya	Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Almanya, İspanya, Macaristan, İrlanda, Letonya, Malta, Hollanda, İsveç, Birleşik Krallık
Kurumlar Vergisi	Artış	Fransa, Portekiz	Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Belçika, Danimarka, İspanya**, Macaristan
	Azalış	Birleşik Krallık, Finlandiya, Yunanistan, Slovenya, Hollanda	İspanya, Macaristan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Birleşik Krallık
Sosyal Güvenlik Kesintileri	Artış	Avusturya, Bulgaristan, Güney Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Birleşik Krallık	İrlanda, Slovakya
	Azalış	Almanya, İrlanda	Çek Cumhuriyeti
Katma Değer Vergisi	Artış	Portekiz, Birleşik Krallık, Güney Kıbrıs, İspanya**, İrlanda, Macaristan, Letonya, Polonya, Slovakya, İtalya, Fransa, Bulgaristan, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti	Avusturya, Bulgaristan, Belçika, Danimarka, Güney Kıbrıs, Yunanistan, İspanya**, Finlandiya, Letonya, Hollanda, Polonya, Portekiz,
	Azalış		Güney Kıbrıs, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Litvanya, Polonya
Özel Tüketim Vergisi	Artış	Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Güney Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, İspanya, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Letonya, Malta, Hollanda, Polonya,	Danimarka, Estonya, Letonya, Polonya

		Portekiz, Romanya, İsveç, Slovakya, Slovenya, Birleşik Krallık	
	Azalış	Slovenya	
Servet Vergileri	Artış	Kıbrıs, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz, İngiltere	Kıbrıs, İtalya, Litvanya, Letonya
	Azalış	Hollanda	

Not: Tablo 2011 yılını ve 2012 yılının ilk altı aylık döneminde uygulanan ve vergi değişimlerini kapsamaktadır. * 2011 yılında uygulanan geçici vergi artışlarını göstermektedir. ** 2012 yılının ilk altı ayında yürürlüğe giren önlemleri temsil etmektedir.

Kaynak: European Commission, (2012), “Tax Reforms in EU Member States, Tax Policy Challenges for Economic Growth and Fiscal Sustainability 2012 Report”, Taxation Papers, Working Paper, No. 34. Luxembourg, s.24

Tablo 3 ve Tablo 4 birlikte ele alındığında; çoğu AB ülkesinin katma değer vergisi oranlarını ve yasal vergi oranlarını artırdığı görülmektedir (Belçika, Danimarka, Kıbrıs, Finlândiya, Yunanistan, İrlanda, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollânda, Portekiz, İspanya, Slovenya ve Birleşik Krallık). 2010 yılında yapılan değişikliklere kıyasla 2011–2012 döneminde yapılan değişiklikler genellikle geçici olup, yüksek emek ve sermaye gelirlerinde ek vergi ya da dayanışma vergisi bağlamında artış sağlamayı amaç edinmiştir.

Sonuç olarak, küresel ekonomik krizin büyüme üzerindeki negatif etkileri izleyen yıllarda ortaya çıkmasına rağmen, ilk etkisini düşen vergi gelirleriyle 2008 yılında hissettirdiği görülmektedir. Genel vergi oranı 2009 yılında son on yılın en düşük değerine gelmiştir. Krize karşı alınan önlemler çerçevesinde 2010 yılında vergi gelirlerinin tüm üye ülkelerde yeniden istikrara kavuştuğu görülmektedir.

Ekonomik ve küresel kriz başladığından bu yana vergi gelirleri düşmesine rağmen, uluslar arası anlamda AB ülkeleri en yüksek vergi gelirlerine sahip ülkeler olmuştur. AB Komisyonu’nun 2010 yılı vergi eğilimlerini dikkate alarak yaptığı tahminlere göre; AB–27 ülkeleri için toplam vergi yükü 2011 yılında artış göstermiş, bu artışın da 2013 yılına kadar süreceği ve %40 düzeyine erişeceği öngörülmüştür.

3.2.1. Kişisel Gelir Vergisi

İstihdamın vergilendirilmesinde kişisel gelir vergisi dilimlerinde de farklı gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin bazı ülkeler özellikle düşük gelirliler için vergi istisna ve muafiyetlerini, vergi kredilerini artırarak kişisel vergi tabanını daraltmışlar, bazı ülkeler ise özellikle vergi tabanını genişletmiş ve en yüksek vergi dilimi oranlarını artırmışlardır. AB–27 ülkelerinde istihdam üzerindeki vergi yükü bir miktar artış göstermiştir. Bu ülkelere Yunanistan, Portekiz, Lüksemburg ve İngiltere örnek gösterilmektedir.

Tablo 5: Avrupa Birliği Ülkelerinde 2007 – 2009 Döneminde Kişisel Gelir Vergisi Trendi (Milyar Avro, Yıllık % Değişim, GSYİH’nın %)

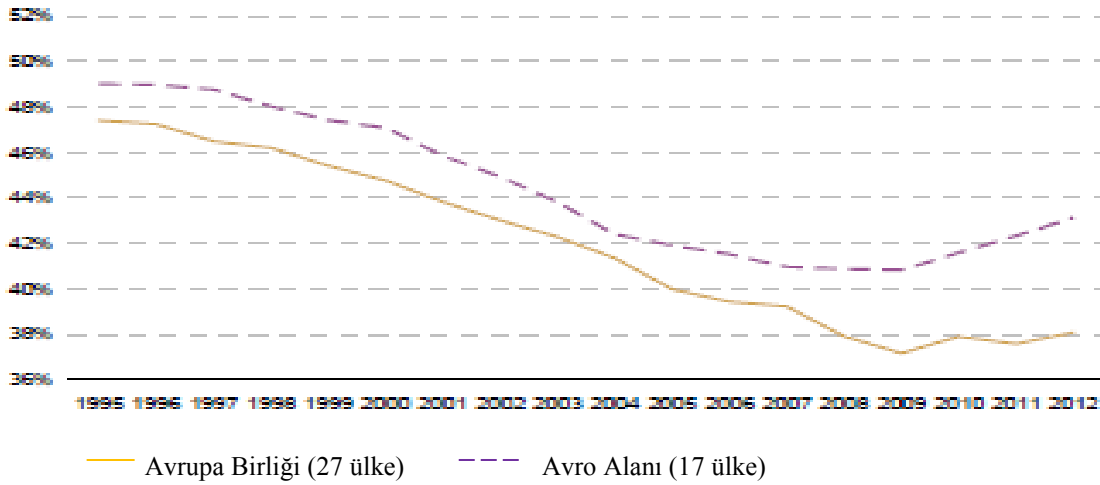
Kişisel Gelir Vergisi	2007	2008	2009
Miktar	1178	1193	1113
% Değişim	7,8	1,3	-6,7
%GSYİH	9,5	9,5	9,4

Kaynak: Bernardi, L., (2011), “Economic Crisis and Taxation in Europe”, *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*, No. 31007,652, ss. 4.

Tablo 5 AB ülkelerinde küresel kriz döneminde kişisel gelir vergisi eğilimini göstermektedir. Tabloya göre; AB ülkelerinde, kriz sürecinde, kişisel gelir vergisinden elde edilen gelirlerin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir (milyar Avro olarak). Bu dönemde, 2009 yılı kişisel gelir vergisinden elde edilen vergi gelirleri (yıllık bazda, % değişim ve GSYİH içindeki oranı açısından) en çok azalma yaşanan yıl olmuştur.

Grafik 1’de 1995 ve 2012 döneminde kişisel gelir vergisinde en yüksek oranın gelişimi AB – 27 ülkeleri ve Avro alanında yer alan 17 ülke için ayrı ayrı gösterilmektedir. Buna göre; AB – 27 ve Avro - 17 ülkelerinde kişisel gelir vergisinde 1995 yılından 2007 yılına kadar ılımlı bir azalma yaşanmıştır. Bu azalma özellikle, küresel kriz döneminde ve küresel kriz sonrası 2009 yılında önemli ölçüde hissedilmiştir. AB genelinde, 1995–2012 dönemi dikkate alındığında, 2009 yılında meydana gelen bu azalma, kişisel gelir vergisinde meydana gelen en düşük oranını yansıtmaktadır (%37). Küresel kriz sürecinde, 2008 yılından 2012 yılına kadar kişisel gelir vergisi artış göstermiştir. 2008 – 2012 döneminde AB – 27 ülkelerinde kişisel gelir vergisi oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır (%38,1). Diğer bir ifadeyle 2009 yılından sonra ülkeler kişisel gelir vergisinde yer alan en üst gelir diliminin vergi oranını arttırmak için genel bir tutum sergilemiştir.

Grafik 1: 1995 – 2012 Döneminde Kişisel Gelir Vergisinin Gelişimi (%)

Kaynak: Eurostat European Commission Services, (2012), “Taxation Trends in European Union”, Eurostat Statistical Book, ss.32.

2011–2012 döneminde çoğu üye devlet özellikle yasal vergi oranlarını yükselterek kişisel gelir vergisini artırmıştır. Bu durum genellikle yüksek gelirliler için genel bir geçici “*ek vergi*” konularak veya “*dayanışma katkıları*” biçiminde yapılmıştır. Öte yandan kişisel gelir vergisinde alınan önlemlerin diğer boyutunu genellikle istihdam üzerindeki vergi yükünü azaltarak bazı grupları çalışmaya teşvik etmek için başvurulduğu görülmektedir. Çoğu ülkede sosyal güvelik kesintilerinin de standart oranları bazen geçici olmak üzere artırılmıştır.

3.2.2. Kurumlar Vergisi

Kriz döneminde kurumlar vergisi üzerindeki düşüş eğilimi tüm diğer ülkelerde olduğu gibi AB ülkelerinde de devam etmiştir. AB genelinde, kriz boyunca kurumlar vergisinde yıllık yaklaşık 0,15

puanlılık bir düşüş yaşanmıştır. Milenyumdan bu yana kurumlar vergisi oranları yılda ortalama yaklaşık yüzde bir puan düşmektedir.

Tablo 6'dan da görüldüğü üzere kurumlar vergisindeki azalma küresel krizin yaşandığı 2008 yılından sonra özellikle 2009 yılında kendini hissettirmiştir. 2008 yılında kurumlar vergisinde bir önceki yıla göre değişim %-10,6, 2009 yılında ise -%32,7 olarak gerçekleşmiştir. Keza kurumlar vergisindeki azalma GSYİH içindeki yüzdelik oranda da görülmektedir.

Tablo 6: Avrupa Birliği Ülkelerinde 2007 – 2009 Döneminde Kurumlar Vergisi Trendi (Milyar Euro, Yıllık % Değişim, GSYİH'nın %)

Kurumlar Vergisi	2007	2008	2009
Miktar	375	339	228
% Değişim	6,4	-10,6	-32,7
%GSYİH	3,0	2,7	1,9

Kaynak: Bernardi, L., (2011), "Economic Crisis and Taxation in Europe", *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*, No. 31007,652, ss. 4.

Tablo 7 ise AB ülkelerinde 2008 ve 2009 döneminde dolaysız vergilerdeki değişimleri sunmaktadır. Tabloya göre, gelir ve kurumlar vergisi hem ayrı ayrı hem de birlikte ele alındığında, küresel kriz sonrası, özellikle 2009 yılında olmak üzere, önemli ölçüde azalma olduğu görülmektedir. Bu durum AB ülkelerinin özellikle 2009 yılında küresel krizden derin bir biçimde etkilendiğini yansıtmaktadır.

Tablo 7: Avrupa Birliği Ülkelerinde 2008–2009 Döneminde Dolaysız Vergilerdeki Değişikliklerin Dağılımı (Milyar Avro)

	Dolaysız Vergiler	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	GV+KV	Dolaysız Vergiler %	Dolaysız Vergilerdeki Değişim	G.V. Değişim	K.V. Değişim
2008	1695	1193	339	1532	90,4	-1	15	-36
2009	1484	1113	228	1341	90,4	-211	-80	-111

Kaynak: Bernardi, L., (2011), "Economic Crisis and Taxation in Europe", *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*, No. 31007,652, ss. 4

3.2.3. Tüketim Vergileri

Üye ülkeler cari kriz döneminde düşen gelirlerini artırmak için tüketim vergilerini ağırlıklı olarak kullanmışlardır. Bu çerçevede üye devletlerin yarısından fazlası Katma Değer Vergisi (KDV) oranlarını en az bir puan artırmışlardır. Özellikle Macaristan KDV oranını %20'den %25'e, Portekiz %20'den %23'e ve İngiltere'de %17,5'den %20'ye yükseltmiştir. Buna ek olarak, neredeyse bütün üye devletler fosil yakıtlar üzerinden alınan çevreci vergilerde artış yapmışlardır. Örneğin İrlanda benzin ve dizel yakıt üzerinden alınan vergiyi sırasıyla 4 ve 2 sent yükseltmiştir. Bazı ülkeler ise vergi gelirlerini yükseltebilmek için yeni tüketim vergilerini yürürlüğe koymuştur. Bu ülkelere Almanya ve Finlândia örnek gösterilebilmektedir. Alman hükümeti 2011 tarihinden itibaren hava yolu bilet rezervasyonları üzerinden vergi tarh etmeye başlamıştır. Finlândia'da ise tüketiciler; tatlılar, tatlı gıdalar, dondurma ve alkolsüz içeceklerin tüketiminde ayrıca vergi ödemektedir.

Üye devletlerin yarısından fazlası kriz süresince hem KDV standart oranlarını (Portekiz, İngiltere, Kıbrıs, İrlanda, Macaristan, Polonya, Slovakya ve İtalya) hem de indirimli oranları (Letonya, Polonya, Fransa, Bulgaristan, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti) artırmıştır. Kriz döneminde ülkeler ayrıca mal ve hizmet kategorilerine göre oran farklılaştırmasına da oldukça sık başvurmuşlardır. Bazı ülkeler vergi

muafiyetlerini kaldırmış (Kıbrıs, Belçika, Danimarka, Finlandiya), bazıları ise indirimli oranların muafiyet alanını daraltmıştır (Yunanistan, Letonya, Portekiz ve Finlandiya).

Tablo 8, AB ülkelerinde 2007 – 2012 döneminde hem standart hem de indirimli vergi oranlarını göstermektedir. Güney Kıbrıs 2012 yılında standart KDV oranını %15'ten %17'e yükseltmiştir. Finlandiya indirimli KDV oranını %17 uygulamakta iken, 2009 yılından itibaren bu oranı %12'e çekerek azaltmıştır. İtalya ise standart KDV oranını 2012 yılında %1 arttırarak %21 olarak uygulamaya başlamıştır. AB – 27 ülkelerinde standart KDV oranlarına bakıldığında AB'nin küresel krizde azalan vergi gelirlerini KDV oranını arttırarak, arttırmaya çalıştığı açık bir biçimde görülmektedir.

Tablo 8: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde KDV Oranlarındaki Değişim (%)

Üye Ülkeler	KDV Oranı	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Çek Cumhuriyeti	Standart	19	19	19	20	20	20
	İndirimli	5	9	9	10	10	14
Estonya	Standart	18	18	20	20	20	20
	İndirimli	5	5	9	9	9	9
İrlanda	Standart	21	21	21,5	21	21	23
	İndirimli	13,5 (4,8)	13,5 (4,8)	13,5 (4,8)	13,5 (4,8)	13,5 (4,8)	13,5/9 (4,8)
Yunanistan	Standart	19	19	19	23	23	23
	İndirimli	9 (4,5)	9 (4,5)	9 (4,5)	5,5/11	6,5/13	6,5/13
İspanya	Standart	16	16	16	18	18	18
	İndirimli	7 (4)	7 (4)	7 (4)	8 (4)	8 (4)	8 (4)
Fransa	Standart	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6
	İndirimli	5,5 (2,1)	5,5 (2,1)	5,5 (2,1)	5,5 (2,1)	5,5 (2,1)	5,5/7 (2,1)
İtalya	Standart	20	20	20	20	20	21
	İndirimli	10 (4)	10 (4)	10 (4)	10 (4)	10 (4)	10 (4)
Güney Kıbrıs	Standart	15	15	15	15	15	17
	İndirimli	5/8	5/8	5/8	5/8	5/8	5/8
Letonya	Standart	18	18	21	21	22	22
	İndirimli	5	5	10	10	12	12
Litvanya	Standart	18	18	19	21	21	21
	İndirimli	5/9	5/9	5/9	5/9	5/9	5/9
Macaristan	Standart	20	20	25	25	25	27
	İndirimli	5	5	5/18	5/18	5/18	5/18
Malta	Standart	18	18	18	18	18	18
	İndirimli	5	5	5	5	5/7	5/7
Polonya	Standart	22	22	22	22	23	23
	İndirimli	7 (3)	7 (3)	7 (3)	7 (3)	5/8	5/8
Portekiz	Standart	21	20	20	21	23	23
	İndirimli	5/12	5/12	5/12	6/13	6/13	6/13
Romanya	Standart	19	19	19	24	24	24
	İndirimli	9	9	5/9	5/9	5/9	5/9
Slovakya	Standart	19	19	19	19	20	20
	İndirimli	10	10	10	6/10	10	10
Finlandiya	Standart	22	22	22	23	23	23
	İndirimli	8/17	8/17	8/17	9/12	9/12	9/12
Birleşik Krallık	Standart	17,5	17,5	17,5	17,5	20	20
AB-27	Standart	19,5	19,4	19,8	20,4	20,7	21,0

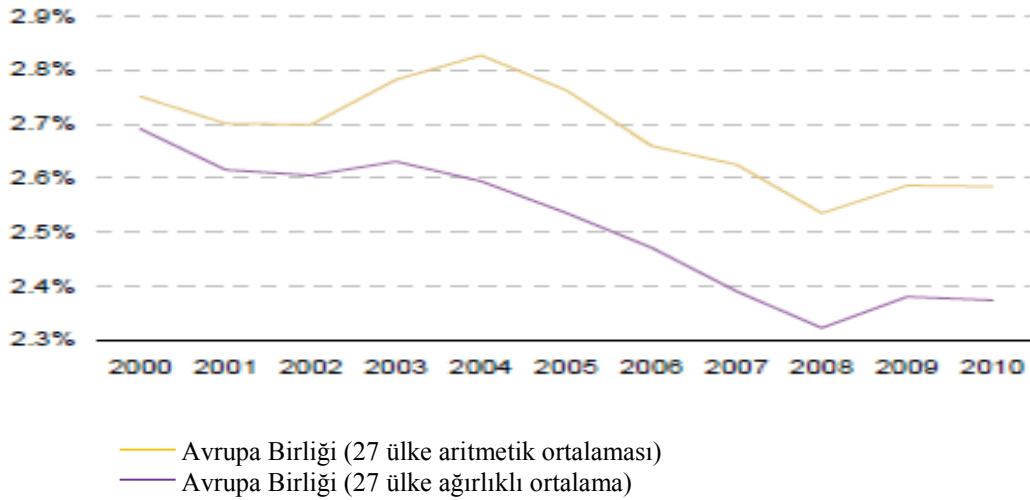
Not:KDV oranları bir yıl boyunca en az altı aydan fazla yürürlükte kalmış oranları ifade etmektedir. Süper azaltılmış oranlar (%5'in altında) parantez içinde gösterilmiştir.

Kaynak: Eurostat European Commission Services, (2012), "Taxation Trends in European Union", Eurostat Statistical Book, ss.28

AB uygulamasında çevre vergileri tüketim vergilerinin bir alt kategorisini oluşturmaktadır. Bu vergiler genellikle; enerji, ulaşım, kirlilik ve üretim/hammadde kaynakları üzerinden alınan vergilerdir. Enerji vergileri; petrol ürünleri, fosil yakıtlar ve elektrik enerjisi üzerinden alınan vergileri, ulaşım vergileri; motorlu taşıtların mülkiyeti ve kullanımı üzerinden alınan vergileri, kirlilik vergileri ise ölçülebilen veya tahmin edilebilen hava kirliliği (CO2 hariç), su, katı atık yönetimi ve gürültü kirliliği üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır. Enerji vergileri, üye devletlerde özellikle ulaşımda kullanılan yakıtlar üzerinden alınmaktadır. Bazı üye ülkelerde ulaşım üzerinden alınan vergiler çevre vergileri içinde nispeten önemli paya sahiptir. Örneğin Danimarka, İrlanda, Kıbrıs ve Malta'da çevre vergilerinin %36-44'ü bu vergilerden oluşmaktadır. AB genelinde 2010 yılında çevre vergilerinden elde edilen vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı %0,1 düzeyine ulaşmıştır.

Grafik 2, AB – 27 ülkelerinde 2000 – 2010 döneminde çevre vergilerinin GSYİH içinde aritmetik ve ağırlıklı ortalamasını % cinsinden göstermektedir. Çevre vergileri 2008 küresel krizinden etkilenerek, GSYİH içinde dönemin en düşük oranını yaşamıştır. 2009 yılı itibariyle vergi oranı %0,1 arttırılarak, toplam vergi gelirlerinin arttırılması amaçlanmıştır.

Grafik 2: 2000 – 2010 Döneminde Çevre Vergileri (GSYİH'nın%)

Kaynak: Eurostat European Commission Services, (2012), "Taxation Trends in European Union", Eurostat Statistical Book, ss.40.

3.2.4. Servet Vergileri

AB genelinde servet vergilendirmesi rejimi giderek artan bir biçimde politika yapıcılarının ilgisini çekmektedir. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır: Bunlardan ilki, yakın zamanda gerçekleştirilen vergi reformları üzerinde yapılan bilimsel çalışmalarda, GSYİH üzerinde en az zararlı verginin servet vergileri olduğu yönünde bulgular elde edilmiş olmasıdır (Johansson, vd., 2008: 9).

Birçok ülkenin yeni gelir kaynağına ihtiyaç duyduğu ve çoğu ülkede servet vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının düşüklüğü dikkate alındığında (Tablo 9’da görüldüğü üzere); hazinelerin gelirlerini kısa vadede artırabilmeleri konusunda servet vergilerine başvurulması rasyonel bir çözüm olarak görülmektedir. Özellikle bazı servet vergisi türleri, bir kez sistem kurulduktan sonra, mükellefler için düşük uyum maliyetleri sunmakta ve vergi idareleri açısından ise ılımlı idarî maliyetlere yol açmaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2012: 19–21).

Tablo 9: 1995 – 2010 Döneminde Servet Vergilerinin Toplam Vergilere Oranı (%)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AB- 27	3,9	4,0	4,0	3,8	3,6	3,6
AB- 17	4,3	4,3	4,3	3,9	3,7	3,6

Kaynak: Eurostat European Commission Services, (2012), “Taxation Trends in European Union”, Eurostat Statistical Book, ss.49.

Son olarak; özellikle emlak vergilerinin birçok ülkede konut fiyatlarının şişirilmesinde önemli rol oynayarak krizin nedenlerinden biri olarak gösterildiği ve mortgage (ipotekli konut kredi sistemi) sisteminin onarılmasında (aşırı fiyat şişmelerini ve düşüşlerini önleyerek) önemli bir faktör olacağı belirtilmektedir. Bu konu Avrupa Komisyonu tarafından da özellikle vurgulanmaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2012: 19–21).

3.4. Vergi Teşvik Sistemlerine Etkisi

Ülkelerin krize karşı politika tepkilerinin üçüncü ve en önemli ayağını mali teşvik paketleri oluşturmuştur. ABD ilk adım olarak 2008’de Ekonomik Mali Destek Paketi Yasası’nı yürürlüğe sokmuştur. Bu yasa ile mükelleflere 150 milyar ABD doları çeşitli vergi kredilerinin sağlanması amaçlanmıştır. Avrupa Komisyonu ise 2008 tarihinde, reel ekonomiyi desteklemek ve piyasalarda güveni artırmak için vergi ve harcama teşviklerinin bir karışımını içeren Kalkınma ve İstihdam İçin Avrupa Ekonomi Kurtarma Plânını (EERP) kabul etmiştir. Söz konusu önlem paketi ile 200 milyar Avro’luk bir mali teşvik önerilmiş, bu paketin 30 milyar Avro’su Avrupa Komisyonu bütçesinden, 170 milyar Avro’su da üye devletlerin bütçelerinden karşılanması öngörülmüştür. Bununla birlikte üye ülkeler eylem demetlerinden kendilerine uygun olanı seçmekte özgür bırakılmıştır. Teşvik kapsamında alınan ulusal önlemler toplamda AB GSYİH’sinin yaklaşık % 1,8’ine tekabül etmektedir (European Commission, 2009b, 19).

Mali teşvik paketlerin vergisel boyutta kullanım biçimlerine bakıldığında; genellikle ülkelerin var olan vergileri azaltmaya yöneldiği, Letonya, Litvanya ve İrlanda gibi ülkelerin ise bütçe pozisyonlarının durumuna göre var olan vergileri artırdıkları görülmektedir. Önlemlerin genellikle kişisel gelir vergisi oranlarının düşürülmesine, istihdam üzerindeki teşviklerin artırılmasına ve emek üzerindeki vergi yükünün azaltılmasına yönelik olarak uygulandığı görülmektedir. Vergisel önlemlerin diğer önemli bir ayağını kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesine yönelik önlemler oluşturmuştur. Burada vurgulanması gereken diğer bir olgu ise bu süreçte hemen hemen hiçbir ülkenin tüketimi teşvik eden bir KDV azaltımına gitmemiş olmasıdır.

4. TÜRKİYE’DE KÜRESEL KRİZE YÖNELİK ALINAN ÖNLEMLER

Küresel kriz Türkiye ekonomisini ticaret, finansman ve beklenti kanallarından etkilemiştir. Özellikle AB bölgesine olan ihracatın azalması ve diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi net sermaye çıkışlarının artması sonucunda reel sektörde finansman zorlukları yaşamaya başlamıştır. Küresel kriz tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de belirsizlikleri artırmıştır. Artan belirsizlik, hem güven

ortamını, hem de ileriye dönük beklentileri olumsuz etkileyerek yatırım ve tüketim kararlarının ertelenmesine ve ekonomik etkinliklerin önemli düzeyde yavaşlamasına neden olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda, 2002–2007 döneminde yıllık ortalama %6,8 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi 2008 yılında ancak %0,9 oranında büyüme kaydetmiştir. 2008 yılının son çeyreğinde başlayan daralma 2009 yılının ilk dokuz ayında da devam etmiş ve bu dönemde GSYİH % 8,4 oranında azalmıştır (DPT, 2009b: 1).

Türkiye’de vergi gelirlerinin küresel krizin yaşandığı 2008 yılında çok fazla etkilenmediği ileri sürülebilir. 2008 yılında vergileri 171 milyar TL hedeflenmiş ve bu hedefin 168 milyar TL’si gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle 2008 yılında hedeflenen vergi gelirleri %98 oranında gerçekleşmiştir. Ancak 2009 yılında ekonomideki faaliyetlerde meydana gelen daralma sonucu 2009 yılında hedeflenen vergi gelirlerine ulaşamamıştır. 2009 yılında 202 milyar TL vergi gelirleri hedeflenmesine rağmen 172 milyar TL vergi gelirleri elde edilerek, hedeflenen vergi gelirlerinin %85’ine ulaşılmıştır (Ay ve Şahbaz, 2010: 1298). Bununla birlikte Türkiye’de vergi yükünün gelişimi, küresel krizin yaşanmaya başladığı 2008 yılında %24,2 olarak gerçekleşmiş, 2009 yılında %24,6 ve 2010 yılında %25,7 olarak artış göstermiştir (www.stats.oecd.org).

Türkiye’de küresel ekonomik krizin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla harcama ve gelir önlemlerini devreye sokmuş, ayrıca Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) tarafından bütçe dengesi üzerinde doğrudan ve acil etkisi olmayan başka önlemler de almıştır. Alınan bu temel önlemlerle, kriz ortamı nedeniyle baskı altında olan ekonomik etkinliklerin rahatlatılması, krizin üretim kapasitesi üzerindeki etkilerinin belirli ölçüde sınırlandırılarak büyümeye geçiş sürecinin desteklenmesi ile istihdam ve üretim düzeyinin korunması amaçlanmıştır (DPT, 2009b: 1).

Kriz sürecinde hazırlanan devletin resmi plân ve programları (Orta Vadeli Program (OVP), Orta Vadeli Malî Plân (OVMP) ve Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) dikkate alındığında; ekonomik ve malî politikaların temel amacının ekonominin yeniden istikrarlı büyüme dönemine girmesini sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Söz konusu plân ve programlarda kamu kesimi gelir ve harcama politikaları yoluyla küresel ekonomik krizin büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini minimum seviyeye indirmek ve istihdamı artırmak temel hedefler olarak öngörülmüştür. Gelir ve vergi politikalarının temel amacı bu plân ve programlarda; vergilemede adalet ve etkinliğin artırılması, istihdamın ve yatırımların teşviki, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, rekabetin geliştirilmesi ve daha etkin bir vergi sisteminin oluşturulması olarak açıklanmıştır. Bu çerçevede, vergi kanunları ile uygulamalarında istikrarı ve sadeliği sağlayıcı düzenlemeler yapılması, vergiye gönüllü uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilmesi temel politikalar olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de kriz döneminde ve bundan sonraki süreçte vergi politikasında öne çıkan eğilimler şu şekilde özetlenebilir³⁰:

- Vergi mevzuatı ve uygulamalarının sadeliği ve basitliğini sağlayacak düzenlemelerin yapılması,
- Kayıt dışı ekonomi azaltılarak ve vergiye gönüllü uyum artırılarak, vergi tabanının genişletilmesi,
- Vergi denetimlerinin ve etkinliğinin artırılması,
- Yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılması,

³⁰2008 – 2011 döneminde yayımlanan Orta Vadeli Program (OVP), Orta Vadeli Malî Plân (OVMP) ve Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP)’da yer alan politikalardan derlenmiştir.

- Maktu vergi ve harçların güncellenmesi,
- Enerji KİT'lerinin vergi ve benzeri ödemelerde temerrüde düşmemeleri ve geçmiş yıllara ilişkin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeleri doğrultusunda gerekli önlemlerin alınması,
- Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin hızlandırılmasına, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik vergi politikalarının uygulanması.
- Enerji tasarrufunu teşvik edici, ve iklim değişikliğiyle mücadeleyi temel alan bir vergi politikasının oluşturulması,
- Bireysel ve kurumsal tasarrufları teşvik edici ve sermaye birikimini özendirici bir vergi politikası uygulanması.

Türkiye küresel finansal krizin etkilerini azaltmak için vergi politikası alanında çeşitli önlemler almıştır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir (Gedik, 2010: 94–96; Mutlu ve Polat, 2011: 61):

- Vadesi gelen vergi alacaklarının ertelenmesi ve taksitlendirilmesi (% 3 faizle)
- Hisse senedi alım satımlarından elde edilen kazançlara uygulanan stopaj oranının sıfıra indirilmesi,
- Varlık Barışı uygulamasının süresinin uzatılarak yurt dışındaki varlıkların yurt içine getirilmesinin sağlanması,
- Tescilli silinecek veya hurdaya çıkarılacak eski model motorlu araçlar için vergi ve ceza affı uygulamasına gidilmesi,
- Kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde kurumlar vergisi muafiyet ve indirim uygulamalarıyla KOBİ birleşmelerinin özendirilmesi,
- Serbest bölgelerin tanım ve kapsamının yeniden düzenlenerek, Gümrük Kanunu ile uyumsuzlukları giderilmesi, AB'ye tam üyeliğin gerçekleşeceği tarihi içeren vergilendirme döneminin sonuna kadar serbest bölge kullanıcılarına vergi avantajları getirilmesi,
- Tarımsal desteklerden mal ve hizmet alımlarından ve yatırımlardan kesintiler yapılarak bu gelirlerin sosyal sigorta prim indirimlerinde, alt yapı yatırımlarında, belediyelere yapılacak mali transferlerde kullanılması,
- Geliri azaltıcı veya erteleyici önlemlerin kamu açıklarını artırıcı etkisini kısmen azaltabilmek için, tarımsal destekleme ödemelerinin birim fiyatlarında kısıtlamalar yapılması,
- Konut, işyeri ve dayanıklı tüketim malları satışlarındaki düşüşü önlemek için geçici olarak KDV, ÖTV, diğer vergi ve harçlarda indirim uygulanmıştır. Bu indirimler sırasıyla şöyledir: Özel İletişim Vergisi % 15'den % 5'e, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesintisi oranı % 15'den % 5'e, yeni ve yüz ölçümü 150 m²'nin altındaki konutların satışında KDV oranı % 18'den % 8'e düşürülmüştür. Ayrıca beyaz eşya ve otomotiv sektöründe de aşağıdaki oranlarda indirim yapılmıştır. Bu indirimler Tablo 10'da özetlenmiştir.

Tablo 10: ÖTV Oranlarında Yapılan Değişiklik

	15.03.2009'dan itibaren	15.05.2009'a kadar	30.09.2009'a kadar
--	----------------------------	--------------------	--------------------

Motor Silindir Hacmi<1600 cm3	% 37	% 18	% 27
Üstü Kapalı Kasalı Ticarî Araçlar	% 10	% 1	% 3
Açık Kasalı Ticarî Araçlar	% 4	% 1	% 3
Çekiciler, Minibüsler, Özel Amaçlı Taşıtlar ve Kamyonlar	% 4	% 1	% 2
Otobüsler	% 1	% 0	% 0
Minibüsler	% 9	% 2	% 4
Motosiklet < 250 cm3	% 22	% 11	% 16
Beyaz Eşya	% 6,7	% 0	% 2
Mobilya ve Bilgisayar	% 18	% 8	% 8
Motor Silindir Hacmi<1600 cm3	% 37	% 18	% 27

Kaynak: Gedik, M. A., (2010), “Türkiye’nin Kriz Geleneği ve Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Yansımaları”, içinde: *Küresel Kriz ve Türkiye*, Karahan Kitabevi, Adana, ss. 96; Mutlu, A., Polat, E., (2011), “2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye’nin Maliye Politikalarına Yansıması”, *İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II.*, Malatya, 2012, ss.63.

Küresel krizin etkilerini sınırlandırmaya yönelik önlemler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de başlangıçta likiditeyi artırıcı para politikası ağırlıklı olmuştur. Ancak, krizin derinleşme kaygısının artması, kapasite kullanım oranlarındaki önemli düşüş ve işsizlik oranındaki artışlar maliye politikası temelinde mali canlandırma paketi önlemlerini zorunlu hale getirmiştir. Kriz sürecinde alınan önlemlerin tamamına yakını maliye politikası araçlarından olan gelir ve harcama politikası dayanaklı olmuştur. Krize karşı başlangıçtaki Merkez Bankasının faiz indirimi ve likidite desteği politikalarına ek olarak hükümet bazı sektörleri kapsayan KDV ve ÖTV indirimleri ve son olarak da Türkiye’yi dört bölgeye ayıran, bölgesel ve sektörel bazda uygulanacak olan istihdamı teşvik ağırlıklı mali paket açıklanmıştır (Karakurt, 2010; 186). Bu paket çerçevesinde teşvik belgesine bağlanan yatırımlardan elde edilen kazançlar için indirimli kurumlar vergisi oranı uygulaması yürürlüğe girmiştir (bkz. Tablo 11).

Tablo 11: İndirimli Kurumlar Vergisi Oranı

Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı(%)	Uygulanacak Kurumlar Vergisi (%)
1	20	10
2	30	8
3	40	4
4	60	2

Kaynak:DPT, (2009) “Yatırım Teşvik, İstihdam ve Kredi Garanti Desteği Paketi”; Karakurt, 2010: 187.

Teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak Bakanlar Kurulu; istatistiki bölge birimleri sınıflandırması ile kişi başına düşen milli gelir ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini dikkate alarak illeri gruplandırmaya ve gruplar itibarıyla teşvik edilecek sektörleri ve bunlara ilişkin yatırım, istihdam büyüklüklerini belirlemeye yetkili kılınmıştır. Buna göre her bir il grubu için yatırıma katkı oranının %25’i, yatırım tutarı 50 Milyon TL’yi aşan büyük ölçekli yatırımlarda ise %45’i geçmemek üzere belirlemek ve kurumlar vergisi oranında %90’a kadar indirim uygulamak için Bakanlar Kurulu yetkilendirilmiştir. Tekstil, hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerinde faaliyette bulunanlarla sınırlı olmak koşulu ile üretim tesislerini 31.12.2010 tarihine kadar Bakanlar Kurulu’na belirlenen illere nakleden ve asgarî 50 kişilik istihdam sağlayan mükellefler için, kurumlar vergisi oranının

%75'i geçmemek üzere indirimli olarak uygulanması düzenlenmiştir. İndirimli oran, Bakanlar Kurulunca belirlenen illerdeki işletmelerden sağlanan kazançlar için, nakil tarihini izleyen hesap döneminden itibaren beş yıl süreyle uygulanacaktır (Vergi Konseyi, 2009: 31).

Ayrıca 17.03.2009 tarihinden 15.06.2009 tarihine kadar uygulanmak üzere açıklanan üç aylık KDV, ÖTV ve istihdam vergilerinde indirim içeren *geçici vergi indirim paketi* ile kişilerin harcanabilir gelirini artırma yoluna gidilmiştir. Vergi indirimleri, hedef sektörler açısından ilk etkisini göstermiş ve özellikle dayanıklı tüketim ve otomotiv sektöründe canlanmaya neden olmuştur. Toplam talep yoluyla oluşturulan bu etki maliye politikasını ekonomik istikrarı sağlamanın bir aracı haline getirebilmektedir. Buna ek olarak 30 Haziran 2009'a kadar geçerli olmak üzere KDV oranı bazı malların satışında % 18'den % 8'e indirilmiştir (Vergi Konseyi, 2009: 35). Ayrıca, 30 Eylül 2009'akadar indirimli olarak uygulanan ÖTV oranlarının bazı taşıtlar için aynen, bazı taşıtlar için indirim oranı azaltılarak ve bazı araçlar için ise indirim oranının tamamen kaldırılarak yeniden düzenlenmiştir. Bu kararlar, beyaz eşya ve elektrikli ev aletleri için daha önce %0'a indirilen ÖTV oranını %2 olarak, işlemci, yazıcı, bellek, kesintisiz güç kaynakları gibi bazı elektronik âletler ile mobilyaların KDV oranı %8 olarak yeniden belirlenmiştir (Vergi Konseyi, 2009: 33).

Vergi indirimlerinin etkisi; indirimlerin harcanabilir geliri ne ölçüde etkilediği ve indirimlerin ekonominin bütününe yönelik olup olmadığı ile ilişkilidir. İndirimler, ilgili sektörler açısından piyasada bir canlılık sağlamış olmakla birlikte tüm sektörler için olamaması nedeniyle tüketici harcamalarının uyarıcı etkisi sınırlı kalmıştır. Buna ek olarak, genişletici maliye politikasının uzun dönemde sürdürülebilirliğine ilişkin bütçe kısıtı vergi indiriminin daha uzun süreli olarak uygulanmamasına sebep olmuştur. Kısa dönemde ifade edilen sektörlerde canlılık meydana getiren indirimin, uzun dönemde fiyat artışları ve borçlanma şeklinde kendini göstermektedir. Bu yüzden uygulanan vergi indirimlerinin istikrarlandırıcı rolü enflasyon ve borçlanmanın malî canlandırma paketi uygulandığı dönem öncesine göre değişmemesine ve özel tüketim ve yatırım harcamalarını uyarmasına bağlı olmaktadır (Karakurt, 2010: 189).

Küresel kriz birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kamu mali dengelerini olumsuz etkilemiştir. Ekonomik faaliyetlerdeki düşüş vergi gelirlerini olumsuz yönde etkilerken, diğer yandan krizin etkilerini en aza indirmek için alınan genişletici maliye politikası önlemleri, harcamaları artırmıştır. Küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini hafifletmek amacıyla 2008 yılı sonlarından itibaren uygulamaya konulan önlemler Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12: Türkiye’de Küresel Krize Karşı Alınan Mali Önlemler ve Maliyeti

	2008	2009	2010	2008–2010
Gelir Önlemleri	30	4,077	1,748	5,855
Harcama Önlemleri	7,880	17,217	21,141	46,237
Bütçe Dengesi Üzerinde Doğrudan veya Hemen Etkisi Olmayan Malî Önlemler	1,445	11,318	0	12,773
Genel Toplam	9,365	32,612	22,889	64,865
GSYİH Payı %	0,99	3,44	2,22	6,66

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, DPT, (2009b), Katılım Öncesi Ekonomik Program, Ankara. s.38’den yararlanılarak düzenlenmiştir.

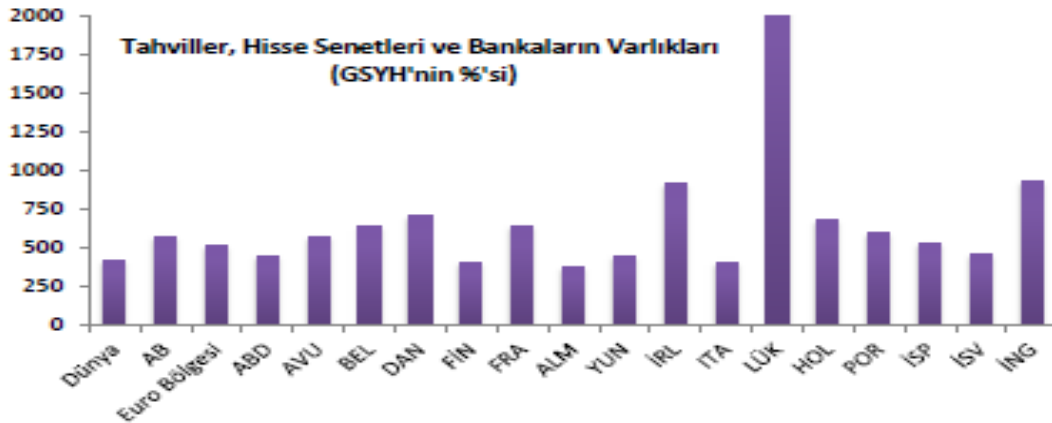
Bu tabloya göre Türkiye’de küresel krize karşı bireysel vergilerden, işletmeler üzerindeki vergilerden, mal ve hizmetler üzerindeki tüketim vergilerinden oluşan gelir önlemleri, kamu tüketim ve yatırımlarından, istihdama ve sosyal güvenlik ödemelerine katkılardan, hane halkına ve işletmelere transferlerden oluşan harcama önlemleri ve son olarak ta finansal kuruluşlar için garanti ve sigorta programlarından, şirketlere yönelik kredilerden oluşan bütçe dengesi üzerinde doğrudan veya hemen etkisi olmayan mali önlemlerden oluşan bir mali paket uygulamıştır. Bu harcama ve gelir tedbirlerini içeren önlem paketlerinin bütçeye maliyeti, 2008, 2009 ve 2010 yılları için sırasıyla GSYH’nın %0,99, % 3,4 ve % 2,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

5. AB VERGİ SİSTEMİNDE YENİ EĞİLİMLER

Öteden beri finansal liberalizasyon ve küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan kısa vadeli sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerini azaltmak için önerilen çözümler arasında döviz işlem vergisi bulunmaktadır. Döviz işlemlerini konu alan böyle bir vergi ilk olarak 1970'li yıllarda Tobin tarafından önerildiği için, çoğunlukla Tobin vergisi adıyla anılmaktadır. Söz konusu vergi ile döviz piyasalarındaki spekülasyon alım satımları azaltmak amacıyla bütün spot döviz değişim işlemleri üzerinden uluslararası düzeyde uzlaşma sağlanması durumunda, %1 oranlı yeknesak bir vergi alınması öngörülmektedir (Tobin, 1974: 89). Özellikle, 1990'lı yılların ortalarına doğru döviz değişim işlemlerinin çok yüksek hacimlere ulaşması ve dünya ölçeğinde kalkınmanın kamusal finansmanı için fon arayışlarının gündeme gelmesi, Tobin vergisi önerisine olan ilgiyi birdenbire arttırmıştır. Aynı dönemde Tobin, döviz değişim işlemlerinin çok fazla artmış olmasının bu işlemlerde verginin normal komisyon ücretlerini baskılayacağını gerekçe göstererek başlangıçta önerdiği %1'lik vergi oranını minimum %0,1 ve maksimum %0,25 olarak revize etmiştir (Tobin, 1996: 1).

Tobin vergisi, küresel düzeyde döviz kurlarında istikrarı sağlamak, ekonomileri zarara uğratan mali krizleri önlemek ve hükümetlere gelir sağlamak amacıyla önerilmiştir. Şekil 1'de de görüldüğü gibi finans sektörünün büyümesi sonucunda alınacak bir vergi hükümetlere önemli ölçüde gelir sağlayabileceği gibi bu sektördeki istikrarsızlıkları da önleyebilecektir. Ancak Tobin vergisi önerildiği şekliyle dünya ekonomileri içinde uygulama alanı bulamamıştır. Dünya ekonomilerinin finansal işlem vergisi uygulamada isteksiz davranmalarının iki temel nedeni bulunmaktadır: Bu nedenlerden ilki vergiye konu olan işlemleri gerçekleştirenlerin vergi cennetlerini kullanarak vergiden kaçınma eğilimine girmeleridir (Eker, 2009: 15). İkincisi ise Tobin vergisinin, uluslararası sermaye piyasası küreselleştikçe, ülkelerin akışkan sermayeyi yurt dışındakinden daha yüksek bir oranda vergilendirmesini zorlaştıracığından sermaye çıkışı riskini arttırabilmektedir. Bu sorun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde çözümlenemediğinden, Tobin vergisi mali literatürde sadece bir öneri olarak kalmıştır (Şimşek, 2008: 202).

Şekil 1: AB ve Çeşitli Ülkelerde Finans Sektörünün Büyüklüğü, (2010)

Kaynak: IMF, 2012; Güler, B., Keleş, E., Uçar, Ö., (2012), "Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması", Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı", Ankara, s.32.

Tobin vergisi önerildiği şekliyle uygulama alanı bulmamasına rağmen küresel kriz ile birlikte ülkeler finansal işlemlerin vergilendirilmesini gündeme almışlardır. Avrupa Birliği Komisyonu da 2011 yılında, 01.01.2014'ten itibaren 27 AB üyesi ülkenin tamamında uygulanmak üzere finansal işlemler üzerinde vergi uygulanması önerisinde bulunmuştur. Söz konusu tasarıda, menkul kıymet alım satımlarında alış fiyatı üzerinden %0,01 oranında, türev araçların itibarî alım satım fiyatları

üzerinden ise %0,01 oranında vergi alınması öngörülmüştür. Ancak 22 Haziran 2012 tarihinde yapılan Ekonomi ve Mali İşler Konseyi (The Economic and Financial Affairs Council, ECOFIN) toplantısında, üye devletlerin münhasır yetki alanına giren bir konu olması dolayısıyla yasalaşması için oybirliği aranan Finansal İşlem Vergileri teklifi üzerinde henüz anlaşma sağlanamamıştır (Güler, vd. 2012: 36).

Avrupa Birliği'nin 2014–2020 bütçesi çerçevesinde sunulan Finansal İşlemler Vergisi tasarısının amaçları kısaca şöyledir (Güler, vd. 2012: 37);

- Kriz sonrasında ortaya çıkan maliyetlerin bir kısmının karşılanması için finans sektörünün bütçeye âdil ve uygun miktarda katkı yapmasının sağlanması,
- Bu sayede üye devletlerin AB bütçesine yaptıkları katkılarının hafifletilmesi,
- Piyasada krize yol açacak yüksek riskli/hızda ve sıklıkta işlemlerin bir ölçüde sınırlanması olarak sayılmaktadır.

AB Komisyonunun önerdiği finansal işlemler vergisi aslında AB ülkeleri içerisinde yeni bir vergi uygulaması değildir. AB üyesi ülkelerinden Belçika, Güney Kıbrıs, Fransa, Finlândiya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Romanya, Polonya ve İngiltere bu vergiye benzer bir malî işlem vergisine sahiptir ve söz konusu verginin çeşitli uygulamaları bu ülkelerde yapılmaktadır. Ancak Komisyon tarafından sunulan bu vergi tasarısı yetki ve kapsam açısından geniş bir uygulama alanı içermektedir.

Finansal işlem vergisi tasarısında, finansal kurum veya tüccarın vergi ikamet ilkesine dayandırılarak vergilendirme, bu işleme dâhil olan malî kurumun yerleşik olduğu varsayılan üye ülkelerde gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bu yöntem, AB dışına yapılan işlemlerde oluşan sermaye çıkışı (relocation) riskini azaltmaya da yardım etmektedir. Ana yükümlülerin, mali işlemleri yöneten finansal kurumlar, bankalar, yatırım firmaları, sigorta kurumları, hisse senedi brokerleri, alternatif yatırım fonları ve emeklilik fonları olması önerilmiştir (Gelir Politikası Genel Müdürlüğü, 2012: 2). Bu açıdan finansal işlem vergisinin geniş bir uygulama alanına sahip olacağı ileri sürülebilir.

Komisyon, bu verginin işleme dâhil olan taraflardan birinin bile AB'de Kurulu olması durumunda, mali kurumlar arasında olan, mali işlemlerdeki tüm mali araçlara uygulanmasını önermektedir. Bahsi geçen mali araçlar, hisse senedi, türev ürün, paylar ve yapılandırılmış mali ürünlerdir. Komisyon önerisinde verginin sadece finansal araçlarla ilgili işlemleri kapsamaması önerilmiştir (Gelir Politikası Genel Müdürlüğü, 2012: 3). Bunun temelinde vergiden kaçınmanın engellenmesinin, sermayenin piyasadan kaçışının azaltılmasının ve hükümete gelir sağlamanın olduğu söylenebilir.

Komisyonun sunduğu teklifte; menkul kıymet ve tahvil alım satımı üzerinden %0,1, türev sözleşmeler üzerinden ise %0,01 oranında vergi alınması öngörülmektedir. Tasarıda verginin 27 üye ülke için uygulanması ve işlem yapan taraflardan en az birinin AB'de yerleşik olması şartı aranmaktadır. Bu verginin, tarafların herhangi birinin AB üyesi ülkelerde yerleşik olması durumunda her mali işlemde uygulanması söz konusudur. AB üyesi ülkelerin, ayrıca ulusal bir vergi de uygulaması durumunda, bu vergi de AB kurallarına uygun olmak zorundadır (Gelir Politikası Genel Müdürlüğü, 2012: 3).

AB düzeyindeki vergilendirmede, elde edilecek gelirin bir kısmının AB bütçesine, bir kısmının da üye ülkelerin kendi bütçelerine tahsis edilmesi öngörülmektedir. Tasarı, Komisyon tarafından vurgulanan vergi gelirleri açısından değerlendirildiğinde, %0,01 oranında bir vergi uygulanmasının bir yıl içerisinde 16,4 milyar Avro ile 43,4 milyar Avro arasında gelir yaratacağı tahmin edilmektedir. Vergi oranının %0,1'e yükseltilmesi durumunda ise tahmin edilen gelir 73,3 milyar

Avro ile 433,9 milyar Avro arasında değişmektedir. Türev işlemlerden %0,02 oranında vergi alınması halinde, işlem hacminin %75 oranında düşeceği ve 38 milyar Avro gelir elde edileceği hesaplanırken, hisse senedi ve tahvil alım satımından %0,1, türev işlemlerden ise %0,01 oranında vergi alınması durumunda ise 53,3 milyar Avro vergi geliri elde edileceği tahmin edilmektedir. Sermayenin, vergilendirmenin olmadığı ya da daha düşük oranda yapıldığı piyasalara kaçışının sınırlandırılması için “düşük oran, geniş taban ve ikamet prensibi” söz konusu olduğunda türev piyasalardaki işlem hacimlerinin %70 ile %90 arasında düşebileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte uygulama neticesinde mevcut işlemlerin %40’ını oluşturan yüksek hızda ve sıklıkta işlemlerin azalması, teklifin amaçlarından biri olan risklerin ve piyasa volatilitésinin düşürülmesi hedefine ulaşılabilmektedir (Güler, vd. 2012: 45).

Öte yandan; AB Komisyonunun, vergi raporlarında vurgulandığı üzere (European Commission, 2012; European Commission, 2012a); AB ülkelerdeki mevcut vergi bileşenlerinin değişiminin gerekliliği konusunda görüş birliğine varılmıştır. Bu değişim isteği Avrupa Komisyonu tarafından da özellikle desteklenmekte ve Komisyon tarafından AB ülkelerine değişik önerilerde bulunmaktadır. Önerilen vergi bileşimi değişikliğinin tümü; başta eşitlik olmak üzere iyi bir vergi sisteminde bulunması gereken bazı nitelikleri ihmal ederek, daha çok vergilerin etkinlik ve verimliliğini artırılmasına odaklanmıştır.

AB Komisyonu tarafından desteklenen ve süreçte öne çıkan eğilimlerden biri de emek ve istihdam üzerinden alınan vergilerden, büyüme üzerindeki kısıtlayıcı etkileri daha az olan; tüketim ve çevre üzerinden alınan vergilerle servet üzerinden alınan vergilere yönelme isteğidir. Bu süreçte özellikle bazı üye devletlerin kayıt dışı ekonomi ve KDV yolsuzluğu gibi olumsuzlukları gidererek, vergi yönetimlerini geliştirmeleri ayrıca istenmektedir.

Komisyon, özellikle KDV’nin etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak istisna ve indirimli oran uygulamalarında uyum sorunlarının giderilmesini, KDV prosedürlerinin birleştirilmesini ve basitleştirilmesini önermektedir. Üye ülkeler arasında çevre politikası kapsamında da vergi politikalarının uyumuna ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Bu çerçevede, gerekli politika araçlarının AB genelinde uyumlu bir biçimde tasarlanması, enerji ve çevre vergilerinin sera gazı emisyonlarının azaltılmasını teşvik edecek şekilde oluşturulması öngörülmektedir. Bunu sağlamaya yönelik olarak, üye ülkelerin; çevre vergilerinde genel bir düzenleme yapmaları, özellikle fosil yakıtlar üzerindeki vergi oranlarının, bu yakıtların karbon ve enerji içeriklerine göre belirlenmesi, enerji ürünleri üzerindeki indirimli KDV oranlarının gözden geçirmeleri, işletme araçlarına sağlanan vergi desteklerini azaltmaları, motorlu taşıt vergilerinin karbondioksit emisyonlarına göre belirlenmesi yakın gelecekte öne çıkan gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

6. SONUÇ

Avrupa Birliği'nde de vergi politikası ekonomik krizin aşılmasında, birlik ülkelerinin ekonomik koordinasyonun hızlandırılmasında, ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasında anahtar kavramlardan biri olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. AB ülkeleri; vergi politikalarıyla hem ekonomik krizin yarattığı kırılganlığı düzeltmeye çalışmakta, hem de büyüme ve istihdamı teşvik edici politika önlemleri almaya yönelik vergi politikaları izlemektedirler. Bu süreç vergi politikaları da dâhil üye ülkeler arasında ekonomik istikrar ve büyümenin koordinasyonuna da katkı sağlayabilir.

Küresel kriz hızlı bir biçimde AB vergi sistemlerini etkilemiş ve bu etki hem kısa dönemde hem de uzun dönemde devam etme eğiliminde olmuştur. Vergi politikası kısa dönemde vergi muafiyet ve indirimler yoluyla toplam talebi canlandırarak krizin reel ekonomi üzerindeki etkisini gidermeye yönelik olarak kullanılmıştır. Orta ve uzun vadede ise vergi politikasının temel amacı mali konsolidasyonun sağlanabilmesi amacıyla vergi gelirlerinin artırılması olmuştur.

Küresel kriz döneminde AB üye ülkeleri küresel krizin etkilerini özellikle 2009 yılında ciddi bir biçimde hissetmiştir. Kriz sürecinde ekonomik durgunluğun yaşanmasıyla özellikle AB vergi politikasının gelir, istihdam ve kârlar üzerinden alınan vergilerin azaltılması yönünde bir eğilim olmuştur. Üye ülkeler bu dönemde azalan vergi gelirlerini tüketim vergilerinin arttırılmasıyla telâfi etmişlerdir.

Küresel mali ve ekonomik kriz AB genelinde vergi gelirlerinin düzeyini, yapısını ve eğilimlerini önemli derecede etkilemiştir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan “*AB Üye Devletlerinde Vergi Reformları ve vergilendirme eğilimleri*” raporlarında vurgulandığı üzere; küresel ekonomik ve mali krizin vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkileri 2008 yılında hissedilmeye başlanmış, 2009 yılında GSYİH’de yaşanan ciddi daralma nedeniyle özellikle istihdam ve sermaye üzerinden alınan vergilerdeki kesintiler nedeniyle toplam vergi yükü (vergi/GSMH) son on yılın en düşük düzeyine inmiştir. 2010 yılı itibarıyla sınırlı da olsa yaşanan ekonomideki toparlanma vergi gelirlerinde de bir miktar artışa neden olmuştur. Kriz sürecinde kamu maliyesindeki bozulma ve özellikle borç piyasasındaki dalgalanmalar nedeniyle 2011–2012 döneminde mali politikaların genel olarak üye ülkelerin kamu maliyelerinin sürdürülebilirliğine odaklandığı görülmektedir.

Kriz sürecindeki vergi politikaları genel olarak değerlendirildiğinde; çoğu AB üyesi ülke mali konsolidasyonu sağlayabilmek için daha fazla gelir kaynağına ihtiyaç duymuş, bunun sağlanmasına yönelik olarak da 2010–2011 döneminde AB genelinde vergi gelirleri artmıştır. Artış eğiliminin 2013 yılına kadar da sürmesi beklenmektedir. Öte yandan özellikle 2011–2012 döneminde üye devletlerde kişisel gelir vergisi oranları yükseltilmiş, spesifik grupların istihdam edilmesini teşvik etmek amacıyla emek gelirleri üzerinden alınan vergiler düşürülmüş, genel olarak sosyal güvenlik katkıları ise çoğu ülkede arttırılmıştır. Bu süreçte kurumlar vergisi oranlarındaki genel düşüş eğilimi ise devam etmiştir.

Kriz sürecinde ortaya çıkan temel değişimlerden biri de tüketim vergilerinde yaşanan artıştır. Söz konusu süreçte üye devletlerin yaklaşık yarısından fazlası KDV oranlarını yükseltmiştir. Benzer şekilde yine AB ülkelerinin çoğunda çevre, enerji, alkollü içecekler ve tütün ürünleri üzerindeki ÖTV oranları arttırılmıştır. İlerleyen süreçte vergi sisteminde yapılan bu değişikliklerin, dolaylı vergilerin GSYİH’ya oranında %1’lik bir artışa neden olacağı tahmin edilmektedir.

Kriz sürecinde yapılan vergi reformlarına rağmen AB vergi sisteminin yapısal öğelerinde köklü bir değişiklik olmamıştır. Zira, AB genelinde üye devletler arasında toplam vergi yükü ve vergi bileşenleri açısından önemli farklılıklar halen de devam etmektedir. AB’ye 2004 yılı öncesinde üye olmuş ülkelerde dolaylı ve dolaysız vergiler ile sosyal güvenlik katkılarından sağlanan gelirler belirli ölçüde dengeli bir dağılım sağlamaktayken,

2004 yılı ve sonrasında üye olan ülkelerde, son yıllarda dolaysız vergilerde düz oranlı vergilemeye geçilmesi nedeniyle, dolaysız vergilerden elde edilen gelirlerin toplam gelirler içindeki payı daha da düşmüştür.

Birçok ekonomist, küresel krizle birlikte AB ülkelerdeki mevcut vergi yapı ve bileşenlerinde değişiminin gerekliliği konusunda görüş birliğine varmıştır. Bu değişim isteği Avrupa Komisyonu tarafından da özellikle desteklenmekte ve Komisyon tarafından AB ülkelerine değişik önerilerde bulunmaktadır. Önerilen vergi bileşimi değişikliğinin tümü; başta eşitlik olmak üzere iyi bir vergi sisteminde bulunması gereken bazı nitelikleri ihmal ederek, daha çok vergilerin etkinlik ve verimliliğini artırılmasına odaklanmıştır.

AB Komisyonu tarafından desteklenen ve süreçte öne çıkan eğilimlerden biri emek ve istihdam üzerinden alınan vergilerden, büyüme üzerindeki olumsuz etkileri daha az olan; tüketim ve çevre üzerinden alınan vergiler ile servet üzerinden alınan vergilere (emlak vergileri gibi) yönelme öngörüsüdür. Ayrıca, bu süreçte özellikle bazı üye devletlerin kayıt dışı ekonomi ve KDV yolsuzluğu gibi olumsuzlukları gidererek, vergi yönetimlerini geliştirmeleri ayrıca istenmektedir.

Komisyon, özellikle KDV'nin etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak istisna ve indirimli oran uygulamalarında uyum sorunlarının giderilmesini, KDV prosedürlerinin birleştirilmesini ve basitleştirilmesini önermektedir. Üye ülkeler arasında çevre politikası kapsamında da vergi politikalarının uyumuna ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Bu çerçevede, gerekli politika araçlarının AB genelinde uyumlu bir biçimde tasarlanması, enerji ve çevre vergilerinin sera gazı emisyonlarının azaltılmasını teşvik edecek şekilde oluşturulmaları gerekmektedir. Bunu sağlamaya yönelik olarak, üye ülkelerin; çevre vergilerinde genel bir düzenleme yapmaları, özellikle fosil yakıtlar üzerindeki vergi oranlarını; bu yakıtların karbon ve enerji içeriklerine göre belirlemeleri, enerji ürünleri üzerindeki indirimli KDV oranlarını gözden geçirmeleri, işletme araçlarına sağlanan vergi desteklerini azaltmaları, motorlu taşıt vergilerini karbondioksit emisyonlarına göre belirlemeleri önerilmektedir.

Türkiye'de küresel kriz süresince alınan önlemlerin tamamına yakını maliye politikası araçlarından olan gelir ve harcama politikası dayanaklı olmuştur. Türkiye'de de özellikle 2009 yılında küresel krizin ekonomik faaliyetlerde daralmaya yol açması nedeniyle, vergi gelirlerinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde yurt içi talebin canlandırılması ve ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi amacıyla; KDV ve ÖTV oranlarında geçici vergi indirimleri, AB'nin yatırımları teşvik sistemiyle uyumlu olarak az gelişmiş bölgelerde kurumlar vergisi oranı indirimler ve gelir vergisinde, hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcılara vergi indirimleri uygulanmıştır. Küresel krize karşı harcama ve gelir tedbirlerini içeren önlem paketlerinin bütçeye maliyeti, 2008 yılı için GSYH'nin %0,99, 2009 yılı için GSYH'nin % 3,4 ve 2010 yılı için GSYH'nin % 2,2'si düzeyinde gerçekleşmiştir.

Küresel krizle başlayan AB vergi sistemi reform sürecinden, aday ülke konumundaki Türkiye'nin de etkileneceği açık bir biçimde görülmektedir. Özellikle AB Komisyonu tarafından AB genelinde uygulanması öngörülen finansal işlem vergisi ile KDV, ÖTV ve Servet vergilerindeki uyumlaştırma çalışmalarını, Türkiye'nin de dikkate alması gerekmektedir. Ayrıca, bu süreçte ortaya çıkan ve çevre politikalarının önemli bir unsuru olan çevre vergilerinde Türkiye'nin AB tarafından öngörülen düzenlemeleri yapması önemli hale gelmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'nin vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılmasına ve vergiye gönüllü uyumun sağlanmasına yönelik yönetsel çalışmalara da devam etmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- A Staff Team From The Fiscal Affairs Department, (2009),“Fiscal Implications of the Global Economic and Financial Crisis”, *IMF Staff Position Note*, SPN/09/13.
- Arnold, J.,(2008), “Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth? Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries”, *OECD Economics Department Working Papers*, No. 643, OECD Publishing.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (2011), “Avrupa Birliği’nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler:“Euro Rekabet Pakti”, Ankara.
- Ay, H.M., Şahbaz, N., (2010), “Küresel Krizin Türkiye’de Vergi Gelirlerine Yansımaları”, 15 – 16 Nisan 2010 Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi – I, Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim, Malatya.
- Blechová, B.,(2011), “ The Influence of Tax Policy on The Emergence of Financial Crisis”, *13th International Conference on Finance and Banking: Lessons Learned From The Financial Crisis*, Ostrava, Czech Republic, 12–13October 2011.
- Bernardi, L., (2011), “Economic Crisis and Taxation in Europe”, *Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper*,No. 31007,652, ss. 2–26.
- Demir, F., Karabıyık, A., Ermişoğlu, E., Küçük, A., (2008), “ABD Mortgage Krizi”, *BDDK Çalışma Tebliği*, Sayı: 3, <http://www.bddk.org.tr>.
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2007), Orta Vadeli Program (2008 – 2010), Ankara
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2008), Orta Vadeli Program (2009 – 2011), Ankara
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2009), Orta Vadeli Program (2010 – 2012), Ankara
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2010), Orta Vadeli Program (2011 – 2013), Ankara
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2009), 2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program, Ankara
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2009), “Yatırım Teşvik, İstihdam ve Kredi Garanti Desteği Paketi”, Ankara.
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2011), 2011 – 2013 Dönemi Katılım Öncesi Ekonomik Program, Ankara.
- Devlet Plânlama Teşkilâtı, DPT, (2009b), 2009Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program, Ankara
- Eğilmez, M., (2010), Küresel Finansal Krizi: Piyasa Sisteminin Eleştirisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Eker, A. (2009), “Küreselleşme Sürecinde Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm”, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Yayın No: 2009/392.
- European Commission (2009a), “Monitoring Revenue Trends and Tax Reforms in EU Member States”, *European Economy* 4.

- European Commission (2010), “Monitoring Tax Revenues and Tax Reforms in EU Member States 2010”, *Taxation Paper*, No. 24.
- European Commission, (2009b), “Social Situation Observatory, Income Distribution and Living Conditions”, *European Commission Annual Monitoring Report*, 2009.
- European Commission, (2010), “Monitoring Tax Revenues and Tax Reforms in EU Member States 2010: Tax Policy After the Crisis”, *Working Paper*, No. 24.
- European Commission, (2012), “Tax Reforms in EU Member States, Tax Policy Challenges for Economic Growth and Fiscal Sustainability 2012 Report”, *Taxation Papers, Working Paper*, No. 34. Luxembourg.
- European Commission, (2012a), “Taxation Trends in the European Union 2012”, Luxembourg.
- Eurostat European Commission Services, (2012), “Taxation Trends in European Union”, *Eurostat Statistical Book*.
- Gedik, M. A., (2010), “Türkiye’nin Kriz Geleneği ve Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Yansımaları”, içinde: *Küresel Kriz ve Türkiye*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü, (2012), “Finansal İşlem Vergisi”, Bülten, Nisan, 2012/1.
- Güler, B., Keleş, E., Uçar, Ö., (2012), “Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması”, *Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı*, Ankara.
- Hemmelgan, T., Nicodeme, G., (2010), “The 2008 Financial Crisis and Taxation Policy, EU Commission Taxation Papers”, *The EU Commission*, WP No. 20-2010, Brussels.
- Johanson, A., Heady C., Arnold, J., Brys B., Vartia, L., (2008), “Taxation and Economic Growth” *OECD Economic Department Working Paper*, No: 620.
- Kalkınma Bakanlığı, (2011), Orta Vadeli Program (2012 – 2014), Ankara
- Karakurt, B., (2010), “Küresel Mali Krizi Önlemede Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye’nin Krize Maliye Politikası Cevabı”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, ss. 67–195.
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, (2006), 2007 – 2009 Orta Vadeli Plân, Resmî Gazete, Sayı, 26229.
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, (2007), 2008 – 2010 Orta Vadeli Plân, Resmî Gazete, Sayı, 26571.
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, (2008), 2009 – 2011 Orta Vadeli Plân, Resmî Gazete, Sayı, 26930 (Mükerrer).
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, (2009), 2010 – 2012 Orta Vadeli Plân, Resmî Gazete, Sayı, 27353.
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, (2010), 2011 – 2013 Orta Vadeli Plân, Resmî Gazete, Sayı, 27725.

- Mutlu, A., Polat, E., (2011), “2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye’nin Maliye Politikalarına Yansıması”, *İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II.*, Malatya, 2012.
- Organisation for Economic Co-operation and Development, (2010), “Tax Policy Reform and Economic Growth”, *OECD Publications, Tax Policy Study*, No. 20.
- Öztürk, S., Sözdemir, A., (2011), “Küresel Krizin Ekonomik Etkileri: Küreselleşmenin Krizi”, *İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II.*, Malatya, 2012.
- Şimşek, H. (2008), “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Maliye Politikaları: Teorik Bir Değerlendirme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisâdi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.13, S.1.
- Tobin, J. (1974), *The New Economics One Decade Older*, Princeton: Princeton University Press.
- Tobin, J. (1996), “Prologue”, M. ulHaq, I. Kaul ve I. Grunberg (eds), *The Tobin Tax: Coping with Financial Volatility*, Oxford: Oxford University Press.
- Tong, H., Wei, S., (2008), “Real Effects of Subprime Mortgage Crisis: Is It a Demand or a Finance Shock?”, *NBER Working Paper 14205*, <http://www.nber.org>.
- Vergi Konseyi (2009), Küresel Kriz ve Türkiye, www.vergikonseyi.org, (tamamlanan çalışmalar)
- Zai, P., (2012), “The Economic Crisis and Fiscal Trends in EU Member States”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, No. 35 E/2012, pp. 256–268.
- Zipfel, F., (2007), “One Europe, One Tax? EU Monitor49”, *Deutsche Bank Research*, Frankfurt am Main.
- www.stats.oecd.org